

vJebron Liturgie

Viering van 11 juni 2023

OVER VRIJHEID EN MENSENRECHTEN

Welkom, inleiding en tekst van Bettine Siersema

Aan ieder van jullie welkom in deze viering, de laatste in een lange reeks van vieringen rond ons jaarthema: vrijheid is meer dan ik ik ik.

In deze afsluitende viering willen we alle registers opentrekken van de maatschappelijke en politieke betekenis van vrijheid. Daartoe maken we de link tussen vrijheid en mensenrechten die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Zoals gewoonlijk beginnen we ook deze viering en roepen wij in ons midden de NAAM IK-ZAL-ER-ZIJN, die ons herinnert aan de namen die ons – zo mogen we hopen - zo dierbaar zijn: moeder en vader, zoon en broeder en zusterlijke geest van leven in ons midden en voor ons uit.

En om ons onmiddellijk in de sfeer van deze viering te brengen beluisteren we een indringende en tegelijk hoopvolle tekst van Bettine Sierstema:

Zonde is geen noodlot, maar een kwestie van kiezen. Daar waar een verloren menselijke waardigheid wordt heroverd, waar niet automatisch het recht der sterkste telt, waar macht en kennis en rijkdom niet over het lot en leven van anderen beschikt, waar mannen en vrouwen in partnerschap samenleven, waar de onaanzienlijke aangezien wordt en de naamloze een naam krijgt, waar bevrijding gebeurt - ook zelfbevrijding - daar wordt een stukje zonde ontmanteld, daar beantwoorden mensen aan hun oorspronkelijke bestemming, daar reiken zij naar het koninkrijk Gods.

En we zingen het lied

Lied: Een land om van te dromen (Liedboek p. 5)

Een Schriftlezing als openingsgebed: Psalm 72 (in de vrije vertaling van Huub Oosterhuis)

Er zou van godswege een koning,
een koning komen - een koning!
Om orde te stellen op zaken:
onkreukbare rechtspraak voor allen,
opgetild de vernederden,
vreemdeling geëerbiedigd,
mensenrechten gewaarborgd:
van godswege een koning.

Vrede de bergen de dalen
vrede het graan op de akker
schoven gerechtigheid,
brood op de planken der armen.
Er zou een helper, een godmens -

arme, je schreeuwde om hulp,
nu is je helper gekomen
vrouwe, hier is uw helpman.

Er zou, als dauw over rozen,
genezing zijn voor de zieken,
grote schoonmaak van zielen
vrijkoop van kostbaar bloed:
uittocht uit slavenhuizen
tirannen van hun tronen
een thuisland voor de ontheemden
een taal van vrede en hoop.

Er zou een gezalfde komen
op de rug van een ezeltje
overal heen waar mensen worden geschonden –
hij zou hun wonden verbinden, hun ogen doen op-lichten,
hij zou de wanhopigen zoeken:
hij zal ons zoeken en vinden

Vrede de kopermijnen
vrede de olievelden
vrede de zwanenmeren
vrede de regenwouden
zou het worden godweet –
vrede de naam van die koning,
moge zijn koninkrijk bloeien,
vrede voor jou en voor jou
zou het worden en blijven mensen tot rust gekomen
pleinen hemelse vrede,
amen zou het, ja amen
Wij die dit zingen, wat zullen wij hopen, huilen en smeken?

Kom toch haastig, vandaag nog
En dood zal niet meer zijn.

Moment van stilte

Korte Schriftlezing: Genesis 1,26-27 (naar de vertaling van Oosterhuis en Van Heusden)

God sprak:

Nu laat ons mensen maken naar ons beeld, en tot onze gelijkenis,
om te bestieren de vissen van de zee en de vogels van de hemel,
de tamme dieren en heel de aarde,
en al het kruipende op het land.

En God schiep de mens naar zijn beeld,
beeld van God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij hen.

Kort commentaar

Adam, zo staat er in de Hebreeuwse bijbel.

Dat woord kan vertaald worden als mensheid én als mens.

En dan staan daar twee verklarende woorden:

Eerst horen we: naar ons beeld, dus geschapen naar het beeld van déze bevrijdende God.

Dat is op zich al een revolutionaire uitspraak: de mens, elke mens zonder enig onderscheid is geschapen naar het beeld van déze God. Anders gezegd: elke mens beschikt over een goddelijke en onaantastbare waardigheid. Deze eer is ons door déze God ***als gave gratis en voor niets geschonken.***

En dan horen we: tot onze gelijkenis

In dit éne woord wordt de ***hele menselijke opdracht*** samengevat: we worden geroepen om te leven als déze God: mensen bevrijden en tot hun mensenrecht laten komen

In de Hebreeuwse tekst staat voor gelijkenis het woord ***demotenou*** wat, letterlijk vertaald, betekent: onze deur tot de dood. Anders gezegd: dit is de weg die elke mens te gaan heeft.

Namelijk de weg van de kenosis, de zelfontlediging. Meer dan wie ook is Jezus deze weg gegaan: wie wil opstaan tot het nieuw leven geënt op de bevrijdende God van Israël, moet gaan doorheen de dood. Zoals we zingen in een lied: een mens moet leren sterven om leven te beërven. Dan kan er recht geschieden.

Lied: Overal waar recht geschiedt (Liedboek p. 26)

Overdenking (Paul De Witte)

Vanuit het commentaar bij de twee verzen uit het Scheppingsverhaal stelt zich de vraag hoe we de menselijke opgave om deze God uit te beelden ook vertalen naar onze samenleving. Als we naar de geschiedenis van de laatste eeuwen kijken, dan zien we hoe deze opdracht zich vertaalt in twee politieke wegen, die op het vlak van vrijheid en mensenrechten twee verschillende richtingen uitgaan.

1.

De ene richting legt alle nadruk op de uitbouw van een samenleving waarin individuele mensen in de grootst mogelijke vrijheid hun keuzes kunnen maken. Daarom moet de samenleving zo worden ingericht dat mensen vrij zijn van externe druk waardoor ze in volle vrijheid hun mening kunnen zeggen, hun godsdienst of andere levensbeschouwing kunnen beleven, hun politieke visies kunnen ontwikkelen en omzetten in partijprogramma's, enz....

Deze visie heeft vooral vorm gekregen in de zich liberaal noemende samenlevingen, die daarin werden versterkt door het economisch neoliberalisme. Kortom de ideologie van het globale noorden en westen van onze planeet, dat de vrijheid, en dan nog vooral de economische hoog in het vaandel voert.

Binnen deze context is ook de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens tot stand gekomen, die een grote invloed heeft gehad en nog steeds heeft op de vraag wie in aanmerking komt om bijvoorbeeld asiel aan te vragen en als politiek vluchteling kan erkend worden.

2.

Maar laten we nu eerst even stilstaan bij de andere richting, die veel meer de nadruk legt op de vraag hoe een samenleving in vrijheid kan functioneren.

Deze visie op vrijheid wil vertaald worden in de realisering van wat we sociale mensenrechten zouden kunnen noemen, zoals recht op arbeid voor iedereen, recht op gezondheidszorgen voor alle mensen zonder onderscheid, recht op onderwijs, recht op voldoende en gezond voedsel, kortom het recht op een menswaardig bestaan voor allen.

Hier ligt dus niet de volle nadruk op de vrijheden van geïsoleerde individuen, maar op de mens binnen de context van een samenleving, niet alleen van vrije, maar ook van gelijke burgers.

Mocht de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens meer binnen deze context tot stand zijn gekomen, dan zou die verklaring er wellicht toch anders hebben uitgezien.

3.

Dit klinkt misschien allemaal nogal theoretisch. Daarom sta ik hier stil bij een voorbeeld: **hoe utopieën zo vaak veranderen in griezelige dystopieën.**

In de meer utopische tradities, die zich ook binnen onze westerse wereld hebben ontwikkeld, te beginnen met het boek van Thomas More "Utopia", wordt heel sterk de nadruk gelegd op de sociale vrijheden en mensenrechten: alle mensen moeten kunnen werken, kunnen genieten van gratis gezondheidszorgen, gratis onderwijs tot en met de universiteit. Maar het probleem is dat in die utopische maatschappijen - en dit niet alleen in de boeken, maar ook in de werkelijkheid van landen met een zogezegd gerealiseerde utopie - de eerste soort mensenrechten nogal eens onder de mat worden geveegd.

Hans Achterhuis heeft in zijn boek "De erfenis van de utopie" op magistrale wijze aangetoond hoe de meeste utopieën heel snel in hun tegendeel verkeren en verworden tot dystopieën, omdat vrij vlug de eerste vrijheden en mensenrechten van de individuele burgers uit het oog verdwijnen omwille van het zo geheten algemeen belang. De beroemde dystopieën van deze eeuw wijzen op deze gevaren: "Brave new world" van Aldous Huxley en "1984" van Georges Orwell. De communistische maatschappijen, die in de loop van de vorige eeuw werden gerealiseerd, zijn hiervan concrete voorbeelden. En wij zeggen dat in die landen de mensenrechten op grote wijze werden geschonden. Cuba is hiervan een uitstekend voorbeeld én slachtoffer.

Enerzijds is in Cuba gratis onderwijs, gratis geneeskundige verzorging, gegarandeerd recht op arbeid voor allen. Maar anderzijds worden (worden?) andersdenkenden wellicht soms zwaar aangepakt. De boycot van Cuba door de USA wordt verantwoord met een verwijzing naar de schendingen van die mensenrechten, en hiermee worden duidelijk de eerst genoemde individuele vrijheden bedoeld. De USA stellen echter geen boycot in tegen andere Latijns-Amerikaanse landen, waar deze vrijheden wel 'formeel' worden erkend, maar waar de sociale mensenrechten op grote schaal met de voeten worden getreden: werkloosheid, analfabetisme, ondervoeding, krottenwijken, onderdrukking van politieke tegenstanders (zie bvb Guatemala).

Een besluit

Zou het niet kunnen zijn dat de teksten van de bijbel in het algemeen en van Psalm 72 in het bijzonder ons uitnodigen tot een ander zien: een samenleving kan maar echt rechtvaardig zijn, wanneer ze erin slaagt een evenwicht te vinden tussen de individuele rechten van de mens en de sociale mensenrechten, zodat het ene mensenrecht niet ten koste gaat van het andere. En wie oog heeft voor dit evenwicht zal het onderscheid tussen

- politieke vluchtelingen, die hun land hebben verlaten om wille van de schending van de mensenrechten en dus vallen onder de conventie van Genève en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, en die dus erkend worden;
- en economische vluchtelingen, die hun land hebben verlaten oww schrijnende armoede.

op zijn minst kunstmatig vinden. Stilaan begint dit toch ook door te dringen bij bepaalde beleids mensen, die de moed hebben om te zeggen dat het geen zin heeft een streng asielbeleid te voeren wanneer niet tegelijk op grote schaal werk gemaakt worden van een ander ontwikkelingsbeleid met bijvoorbeeld rechtvaardige handelsverhoudingen, massale kwijtschelding van schulden, die op de keper beschouwd geen schulden meer zijn, omdat ze eigenlijk al lang zijn terugbetaald, juist omdat de landen van het globale Zuiden in het verleden en tot op heden vaak leeggeroofd werden en nog steeds worden met het oog op economisch gewin voor het even globale rijke Noorden en Westen.

Kortom: er is nog een lange weg te gaan naar echte vrijheid en mensenrechten voor allen. De blijvende lezing van de Thora en de Messiaanse geschriften kan ons hierbij van dienst zijn.

Moment van stilte

Lied: Ik zoek een land (Liedboek p. 64)

Kort intermezzo: praktische punten en collecte

Tafelgebed: Toen was er de macht (Tafelgebeden p. 15)

Delen van Brood en wijn

Onze Vader verborgen (Liedboek p. 15)

Vrije voorbeden, met als acclamatie het refrein van 'Mens voor de mensen zijn' (Liedboek p. 8)

Bij wijze van slotgebed: Psalm 2 (in de vrije vertaling van Huub Oosterhuis)
(Lieve M leest)

Hoort, despoten van alle tijden en uw trawanten:
waarom raast en tiert gij
hele volkeren geselend?
Moge het wereldwijd klinken, dit lied,
tegen uw cynische hoon en verachting
voor het mensenkind en zijn god.

De god van het mensenkind

huivert en huilt in zijn hemel.

Dan brult Hij, schudt zijn manen
en springt - onzichtbaar van licht

daalt Hij in een mensenhart af:

jij, mijn herder, mijn leeuw

jij zult mijn lammeren weiden hun wonden wassen en zalven
om mijn heelal te hoeden heb ik jou heden verwekt.

Het kan een timmermanszoon
een tentenmaker een tollenaar zijn
een koningin of een poetsvrouw
in wie Hij zijn hartstocht ademt
zijn zachte kracht van ontferming
Zij vrezen met grote vrezen. Maar gaan
hun weg is de ganse aarde
tot overal waar nog opperwezens
mensen kapotslaan als lemen kruiken.
O wee trawanten, omgekochte rechters
o wee despoten, wees gewaarschuwd
wat voor een wereld wilt gij
voor uw kinderen – deze?

Lied voor Europa: 'zijn wij een oud en dicht kasteel' (Liedboek p. 11)

Vredeswens na de korte acclamatie 'Vrede en alle goeds'(Liedboek p. 86)